

Dotyczy: Projektu założeń do Zintegrowanego Planu Zarządzania Transgranicznym Obiektem Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska

„Nauka dla Przyrody” wyraża zaniepokojenie treścią kilkunastu punktów przedłożonego do konsultacji społecznych Projektu założeń do Zintegrowanego Planu Zarządzania Transgranicznym Obiektem Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska (https://www.mos.gov.pl/fileadmin/user_upload/komunikaty/Projekt_Zalozen_do_Zintegrowanego_Planu_Zarządzania_Transgranicznym_Obiektem_Swiatowego_Dziedzictwa_Puszcza_Bialowieska.pdf) W punktach tych ignorowana jest najważniejsza, podstawowa wartość Puszczy Białowieskiej, która stanowiła podstawę do uznania jej za Obiekt Dziedzictwa Ludzkości UNESCO. Puszcza Białowieska została uznana za Obiekt UNESCO na podstawie kryterium IX (czyli stanowi wyjątkowy przykład reprezentatywny dla trwających procesów ekologicznych i biologicznych istotnych w ewolucji i rozwoju ekosystemów oraz zespołów zwierzęcych i roślinnych łądowych) oraz kryterium X (czyli obejmuje siedliska naturalne najbardziej reprezentatywne i najważniejsze dla ochrony *in situ* różnorodności biologicznej, włączając te, w których występują zagrożone gatunki o wyjątkowej uniwersalnej wartości z punktu widzenia nauki lub ochrony przyrody). Brak jest odniesienia do stref ochrony przedstawionych UNESCO we wcześniejszych dokumentach, w tym we wniosku renomacyjnym. Nie wiadomo zatem której strefie odpowiadają wymienione w opiniowanym dokumencie ogólne stwierdzenia dotyczące zarówno ochrony ścisłej, jak też działań w ramach ochrony czynnej oraz wymienionych działań gospodarczych, udostępniania Obiektu itd. Nie wiadomo także czy wymieniona w punkcie 6 strefa buforowa jest w rozumieniu Autorów projektu tożsama ze strefą buforową w dokumentach przedłożonych wcześniej UNESCO. Informacje te są kluczowe i powinny być ponadto uzupełnione o szczegółową mapę Obiektu, z zaznaczeniem poszczególnych stref.

Poniżej przedstawiamy najistotniejsze wnioski, uwagi i propozycje zmian.

W imieniu naukowców skupionych w ruchu „Nauka dla Przyrody”

Dr Anna Kujawa
Dr hab. Anna Orczewska
Dr Marta Kras
Dr hab. Karol Zub
Dr hab. Bogdan Jaroszewicz
Dr hab. Przemysław Chylarecki
Dr Jerzy Parusel

Jest	Propozycja zmiany	Uzasadnienie
1. Wyjątkową wartość uniwersalną obiektu stanowią: • Istnienie Puszczy Białowieskiej jako obiektu ukształtowanego przez przyrodę, historię i ludzi, w którym procesy naturalne przebiegają nieprzerwanie w powiązaniu z aktywną obecnością	1. Wyjątkową wartość uniwersalną obiektu stanowią: Istnienie Puszczy Białowieskiej jako obiektu, w którym procesy naturalne przebiegają nieprzerwanie od czasów prehistorycznych, pomimo	Najważniejszą wartością Puszczy (Obiektu Dziedzictwa Ludzkości UNESCO) jest trwałość procesów naturalnych od czasów prehistorycznych, pomimo wzrastającej presji człowieka, szczególnie nasilonej w XX wieku.

lokalnej społeczności;	wzrastającej presji człowieka, szczególnie nasilonej w XX wieku.	
<ul style="list-style-type: none"> Zachowanie wszystkich form zmienności puszczańskiego krajobrazu i lasu określonego zróżnicowanym składem gatunkowym drzew, krzewów i roślin zielnych oraz środowisk i ekosystemów, biocenoz i ich elementów (w tym zwłaszcza bogactwo martwych drzew) i zachodzących procesów ekologicznych w powiązaniu z udziałem w nich miejscowej ludności; 	Zachowanie wielu form zmienności puszczańskiego krajobrazu i lasu określonego zróżnicowanym składem gatunkowym drzew, krzewów i roślin zielnych. Zróżnicowanie to przejawia się zarówno na poziomie genetycznym (wewnątrzgatunkowym), gatunkowym (wyrażonym liczbą gatunków) oraz ekosystemowym (obejmującym m.in. zróżnicowanie ekosystemów, procesy ekologiczne, różnorodność siedlisk, zależności międzygatunkowe).	Puszczański charakter krajobrazu i jego walory przyrodnicze ukształtowały się dzięki słabej ingerencji człowieka w ewolucję układów przyrodniczych (lasy PB wcześniej uzyskały status ochronny, najpierw jako lasy królewskie, a następnie carskie). Miejscowa ludność nie miała zatem aktywnych zasług w tym zakresie, z wyjątkiem tego, że nie eksploatowała zasobów przyrodniczych na taką skalę, z jaką czyniono to w innych rejonach Polski i Europy.
<ul style="list-style-type: none"> Lasy odtworzone o cechach lasów naturalnych; 	Lasy o cechach lasów naturalnych.	Puszcza nigdy nie była w całości odlesiona, więc nie było potrzeby odtwarzania lasów. Nasadzenia w wyniku gospodarki leśnej, która rozpoczęła się tu na dobre dopiero w XX wieku oraz wcześniejsza działalność człowieka wpłynęły na przebieg naturalnych procesów i w wielu miejscach spowodowały istotne zmiany w składzie drzewostanu w stosunku do dużych, nietkniętych obszarów, rozwijających się spontanicznie.
<ul style="list-style-type: none"> Zrównoważone użytkowanie różnorodności biologicznej, w tym kultura koegzystencji miejscowej ludności z przyrodą, zapewniające występowanie wielu rzadkich i zagrożonych gatunków grzybów, roślin i zwierząt oraz całego kompleksu zależności między poszczególnymi elementami ekosystemu; 	Zachowanie fragmentów lasów Puszczy podlegających ochronie biernej (zamierzonej lub samoistnej) od czasów prehistorycznych, w których przetrwały populacje gatunków związanych z pierwotnymi lasami. Obszary te stanowią bezcenne z punktu widzenia nauki oraz ochrony różnorodności biologicznej, mateczniki gatunków organizmów leśnych.	Pierwotne brzmienie tego punktu jest niezgodne z prawdą albowiem to nie koegzystencja miejscowej ludności z przyrodą zagwarantowała unikatową na skalę europejską różnorodność biologiczną tych obszarów lecz zachowanie siedlisk naturalnych, najbardziej istotnych dla ochrony różnorodności biologicznej <i>in situ</i> . To zaś zagwarantowane zostało dzięki wyłączeniu z gospodarczego użytkowania znacznych obszarów Puszczy Białowieskiej.
<p>2. Obiekt Światowego Dziedzictwa „Puszcza Białowieska” będzie zawsze miejscem, gdzie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ochrona różnorodności biologicznej uwzględnia zrównoważone użytkowanie zasobów przez lokalne społeczności, w kontekście zrównoważonego rozwoju regionu Puszczy Białowieskiej 	Punkt to usunięcia	Stwierdzenie zawarte w tym punkcie jest sprzeczne z sensem istnienia przyrodniczego Obiektu Dziedzictwa UNESCO. Obiekt taki gwarantuje ochronę procesów naturalnych i różnorodności biologicznej (kryteria IX i X), a nie możliwość jego użytkowania przez lokalne społeczności. Użytkowanie jest możliwe w określonym, ograniczonym

<p>• Ochrona przyrody <u>Ochrona starodrzewi</u> Podstawową zasadą gospodarowania Obiektem jest ochrona starodrzewi. Dopuszczalne działania to badania naukowe, edukacja, ograniczony i kontrolowany ruch turystyczny, utrzymywanie bezpieczeństwa i drożności ciągów komunikacyjnych, ograniczanie ryzyka pożarowego oraz działania związane z ograniczeniem populacji kornika drukarza i innych czynników chorobotwórczych. Promowana będzie naturalna regeneracja lasu, w uzasadnionych przypadkach wspierana odnowieniami gatunkami drzew i krzewów pochodzących z Puszczy Białowieskiej;</p>	<p>• Ochrona przyrody <u>Ochrona Obiektu.</u> Podstawową zasadą ochrony jest nie tylko ochrona starodrzewów*, ale całości Obiektu (zgodnie z prawem krajowym i międzynarodowym, z uwzględnieniem zróżnicowania reżimu ochronnego według stref zawartych we wniosku renomacyjnym do UNESCO). Jest to podstawowa zasada zarządzania Obiektem, zgodna w swym brzmieniu z zapisem we Wniosku renomacyjnym. Dopuszczalne działania będą zróżnicowane odpowiednio do każdej z wyróżnionych stref ochronnych.</p>	<p>zakresie w zdefiniowanej przestrzeni (strefie). * Słownik języka polskiego PWN. Zapis w swym pierwotnym brzmieniu jest sprzeczny z kryterium IX . Poza tym sugeruje, że kornik drukarz jest czynnikiem chorobotwórczym, co stoi w sprzeczności z faktami naukowymi, opisanymi w licznych publikacjach naukowych odnoszących się do dynamiki lasów o charakterze naturalnym. Nie uwzględnia też istniejących, obowiązujących dokumentów i zobowiązań strony polskiej.</p>
<p>3. Podstawowe cele zarządzania Obiektem to zachowanie procesów naturalnych oraz unikalnej kombinacji siedlisk i gatunków. Szczególną ochroną objęte są starodrzewia. Utrzymany zostanie istniejący reżim hydrologiczny, natomiast ekosystemy wodne sztucznego pochodzenia zarządzane będą w taki sposób, aby zachować istniejące zbiorowiska roślin i zwierząt związanych z siedliskami wodnymi.</p>	<p>3. Podstawowe cele zarządzania Obiektem to zachowanie procesów naturalnych oraz unikalnej kombinacji siedlisk i gatunków. Szczególną ochroną objęte są starodrzewy*. Utrzymany zostanie istniejący reżim hydrologiczny, natomiast ekosystemy wodne sztucznego pochodzenia zarządzane będą w taki sposób, aby zachować istniejące zbiorowiska roślin i związane z nimi inne organizmy.</p>	<p>* Słownik języka polskiego PWN . Oprócz roślin i zwierząt elementami ekosystemów są również inne organizmy, które powinny także być uwzględnione w dokumencie.</p>
<p><u>Ochrona gatunków</u> Ochronie będą podlegać wszystkie gatunki chronione przez prawo krajowe, a także gatunki chronione na mocy dyrektyw europejskich i konwencji międzynarodowych. Na obszarach ochrony ścisłej nie będą prowadzone zabiegi ochronne;</p>	<p><u>Ochrona gatunków</u> Ochronie będą podlegać wszystkie gatunki chronione przez prawo krajowe, a także gatunki chronione na mocy dyrektyw europejskich i konwencji międzynarodowych. Ochronie będą podlegać również gatunki nie wymienione dotychczas w dokumentach krajowych i międzynarodowych, dla których Puszcza Białowieska stanowi ważną (często jedyną znaną) ostoję na terenie Polski. Na obszarach ochrony ścisłej będzie kontynuowana (lub zapoczątkowana – na nowych obszarach) ochrona ścisła;</p>	<p>Puszcza Białowieska jest obiektem unikatowym nie tylko ze względu na występowanie tu gatunków chronionych, ale także gatunków nieobjętych ochroną, a znanych wyłącznie z tego obszaru oraz gatunków, których jedne z ostatnich populacji mają swoje stanowiska w Puszczy. Co roku znajduje się w niej także gatunki nowe dla nauki lub nowe dla Polski. One także (a może nawet przede wszystkim) muszą być chronione w szczególny sposób.</p>

<p><u>Ograniczenie eksploatacji</u> Pozyskanie drewna oraz regulacja liczebności zwierząt łownych związane są wyłącznie z potrzebą ochrony siedlisk i ochrony lasu, i nie wynikają z przesłanek ekonomicznych;</p>	<p><u>Ograniczenie eksploatacji</u> Pozyskanie drewna ograniczone zostanie do strefy ochrony czynnej i strefy buforowej i przeznaczone wyłącznie na potrzeby miejscowej ludności.</p>	<p>We wniosku renominacyjnym jasno określono strefy, w których może być dokonywane pozyskiwanie drewna. Określono też strefy, gdzie wolno polować. Zabiegi przewidziane w ochronie lasu (w rozumieniu ochrony drzewostanu) powinny być ograniczone do określonych stref i nie wykonywane w strefie ochrony ścisłej oraz strefie ochrony częściowej. Powinny zostać jednoznacznie określone zabiegi dopuszczalne w ochronie lasu na terenie Puszczy Białowieskiej.</p>
<p><u>Ochrona dolin rzecznych oraz obszarów podmokłych</u> Doliny rzeczne oraz obszary podmokłe utrzymają obecny charakter. Obszary, które zostały w przeszłości przekształcone przez gospodarkę człowieka, a które obecnie uznawane są za siedliska wartościowe przyrodniczo, zachowają otwarty charakter dzięki takim zabiegom jak koszenie i usuwanie nalotów;</p>	<p><u>Ochrona dolin rzecznych oraz obszarów podmokłych</u> Doliny rzeczne oraz obszary podmokłe utrzymają obecny charakter. Obszary, które zostały w przeszłości przekształcone przez gospodarkę człowieka, a które obecnie uznawane są za siedliska wartościowe przyrodniczo, zachowają otwarty charakter dzięki opracowanym dla poszczególnych obiektów zadaniom ochronnym;</p>	<p>Pónaturalne ekosystemy nieleśne powstają w różny sposób. Metody ich ochrony muszą być dostosowane do specyfiki każdego z nich.</p>
<p><u>Reżim wodny</u> Gospodarowanie ekosystemami wodnymi sztucznego pochodzenia będzie prowadzone w sposób zapewniający długoterminowe przetrwanie wykształconych już zbiorowisk roślinnych oraz zespołów zwierząt wodnych i zależnych od wody. Będzie wykluczać ich negatywny wpływ na poziom wód gruntowych w otaczających je ekosystemach. Głównym celem działań będzie podtrzymanie istniejących stosunków wodnych. Nie będą prowadzone prace skutkujące osuszeniem terenu. Tam, gdzie konieczne może być spowolnienie odpływu wód z ekosystemu mogą zostać podjęte odpowiednie działania;</p>	<p><u>Reżim wodny</u> Zapewni się ochronę naturalnych zasobów wodnych Puszczy, a gospodarowanie ekosystemami wodnymi sztucznego pochodzenia będzie prowadzone w sposób zapewniający długoterminowe przetrwanie wykształconych już zbiorowisk roślinnych oraz zespołów organizmów wodnych i zależnych od wody. Gospodarowanie będzie prowadzone w sposób wykluczający negatywny wpływ na poziom wód gruntowych w otaczających je ekosystemach. Głównym celem działań będzie podtrzymanie istniejących stosunków wodnych. Nie będą prowadzone prace skutkujące osuszeniem terenu. Tam, gdzie konieczne może być spowolnienie odpływu wód z ekosystemu, mogą zostać podjęte odpowiednie działania;</p>	<p>Oprócz gospodarowania w ograniczonym zakresie konieczne jest zaakcentowanie ochrony naturalnych zasobów wodnych Puszczy.</p>

<p>• Badania naukowe i inwentaryzacja <u>Badania procesów naturalnych i różnorodności biologicznej</u> Za podstawowe cele badań naukowych uznaje się: poznawanie zjawisk przyrodniczych, procesów naturalnych oraz elementów ekosystemu, jak również rozpoznanie wpływu różnych form działalności człowieka na przyrodę i poprawa metod ochrony przyrody. Badania procesów naturalnych i różnorodności biologicznej są uważane za priorytetowe;</p>	<p>• Badania naukowe i inwentaryzacja <u>Badania procesów naturalnych i różnorodności biologicznej</u> Za podstawowe i priorytetowe cele badań naukowych uznaje się: poznawanie zjawisk przyrodniczych, procesów naturalnych oraz elementów ekosystemu.</p>	<p>Rozpoznanie wpływu różnych form działalności człowieka na przyrodę i poprawa metod ochrony przyrody powinny być badane poza Puszcą Białowieską. W Puszczy priorytetem jest jak największe ograniczenie ingerowania w naturalne procesy w zbiorowiskach leśnych oraz badanie tych procesów.</p>
<p><u>Badania gatunków rzadkich i zagrożonych</u> Prowadzone będą badania oraz monitoring rzadkich i zagrożonych gatunków, zwłaszcza gatunków typowych dla lasów naturalnych oraz gatunków reliktowych. Wspierane będą badania grup słabo poznanych, głównie grzybów i bezkręgowców;</p>	<p><u>Badania gatunków rzadkich i zagrożonych</u> Prowadzone będą badania oraz monitoring rzadkich i zagrożonych gatunków, zwłaszcza gatunków typowych dla lasów naturalnych oraz gatunków reliktowych. Wspierane będą przede wszystkim badania prowadzone w celu określenia możliwie pełnego stanu różnorodności gatunkowej Puszczy;</p>	<p>Stan poznania różnorodności gatunkowej Puszczy oraz ekologii gatunków (zarówno w aspekcie populacyjnym, jak i ewolucyjnym) jest bardzo niekompletny. Wspierane powinny być badania prowadzone w celu uzyskania możliwie pełnego obrazu różnorodności gatunkowej Puszczy oraz badania dotyczące biologii i ekologii poszczególnych gatunków.</p>
<p><u>Zasady eksploracji naukowej</u> Badania naukowe i monitoring prowadzone są zgodnie z zasadami eksploracji naukowej obowiązującymi w obu Parkach Narodowych Puszczy Białowieskiej, zatwierdzonymi przez ich Rady Naukowe. Każdy wniosek badawczy jest przedstawiony do zaopiniowania Radzie Naukowej danego Parku. Eksperymenty naukowe, a zwłaszcza te prowadzące do nieodwracalnych zmian w środowisku przyrodniczym i procesach naturalnych lub zagrażające roślinom, grzybom, zwierzętom oraz krajobrazowi Puszczy Białowieskiej są niedopuszczalne. Na obszarach poza granicami Parków Narodowych w Puszczy Białowieskiej, zarządzanych przez Nadleśnictwa Białowieża, Browsk i Hajnówka, prace naukowe będą wykonywane zgodnie z obowiązującymi uregulowaniami wewnętrznymi PGL Lasy Państwowe, a</p>	<p><u>Zasady eksploracji naukowej</u> Badania naukowe i monitoring prowadzone będą zgodnie z zasadami opracowanymi dla poszczególnych stref ochronnych. Nie będą dopuszczone badania wykonywane metodami inwazyjnymi i eksperymenty prowadzące do nieodwracalnych zmian w środowisku przyrodniczym i procesach naturalnych lub zagrażające roślinom, grzybom, zwierzętom oraz krajobrazowi Puszczy Białowieskiej.</p>	<p>Zapis pierwotny odnosi się do Parku i Nadleśnictw puszczańskich, bez uwzględnienia istnienia Obiektu UNESCO jako całości i koordynacji prac na poziomie Obiektu. Zintegrowany Plan Zarządzania dotyczy Obiektu, jako całości i zapisy w nim powinny dotyczyć całego Obiektu i propozycji koordynacji eksploracji naukowej w Obiekcie.</p>

<p>w szczególności z regulaminem wykonywania badań — informacje z realizacji badań są przedkładane Radzie Naukowo-Społecznej Leśnego Kompleksu Promocyjnego Puszcza Białowieska.</p>		
<p>Edukacja <u>Rozwój edukacji</u> Prowadzony i rozwijany jest szeroki wachlarz metod edukowania różnych grup wiekowych, skierowany zarówno do społeczności lokalnych, jak i odwiedzających Obiekt. Edukacja jest postrzegana jako zagadnienie kluczowe dla lepszej ochrony przyrody nie tylko Puszczy Białowieskiej, ale także w szerszym kontekście. Nadleśnictwa Puszczy Białowieskiej prowadzą edukację w oparciu o 10-letnie Programy Edukacji Leśnej Społeczeństwa;</p>	<p>Edukacja <u>Rozwój edukacji</u> Prowadzony i rozwijany będzie szeroki wachlarz metod edukowania różnych grup wiekowych, skierowany zarówno do społeczności lokalnych, jak i odwiedzających Obiekt. Edukacja będzie prowadzona przede wszystkim w celu prezentacji Puszczy, jej ekosystemów, przybliżania społeczeństwu złożoności procesów w nich zachodzących oraz zasad harmonijnej egzystencji lokalnych społeczności z przyrodą. Edukacja przyrodnicza nie powinna być wyłącznie domeną PGL Lasy Państwowe lecz dopuszczać będzie w tym zakresie wszystkie podmioty, uprawnione do prowadzenia tego typu aktywności;</p>	<p>Treść tego punktu sugeruje opisywanie stanu obecnego, a nie propozycji na przyszłość.</p> <p>Edukacja przyrodnicza nie może pozostawać jedynie w rękach Lasów Państwowych, ale musi być prowadzona kompleksowo także przez naukowców z różnych jednostek naukowych (w tym zlokalizowanych w Białowieży i Hajnówce), nauczycieli, wykwalifikowanych przewodników (rekrutujących się obecnie w większości z lokalnej ludności). Rozwój edukacji przyrodniczej powinien uwzględniać też rozwój infrastruktury (ścieżek przyrodniczych, wież obserwacyjnych, stałych wystaw przyrodniczych i in.).</p>
<p><u>Edukacja oraz zaangażowanie społeczności lokalnych</u> Organizowane są szkolenia z zakresu ochrony przyrody i środowiska. Efektem prowadzonej edukacji jest podnoszenie świadomości znaczenia wartości przyrodniczych a także kulturowych Obiektu, a tym samym akceptacja działań i ograniczeń na obszarze Puszczy Białowieskiej przez wszystkie strony, w tym zarządzających Obiektem, lokalną społeczność oraz zwiedzających.</p>	<p><u>Edukacja oraz zaangażowanie społeczności lokalnych</u> Społeczność lokalna będzie bardziej, niż dotychczas włączona w proces edukacji przyrodniczej. Wspierane będą wszelkie inicjatywy podnoszące lokalną świadomość wyjątkowej wartości przyrodniczej Puszczy Białowieskiej i budujące związek lokalnych społeczności z „małą ojczyzną”.</p>	<p>Treść tego punktu sugeruje opisywanie stanu obecnego, a nie propozycji na przyszłość.</p>
<p>Zaangażowanie W ochronę Obiektu angażowana jest miejscowa ludność. Zarządcy Obiektu przy tworzeniu Planu Zarządzania Puszcą Białowieską oraz późniejszej jego realizacji będą brali pod uwagę potrzeby i opinie społeczności zamieszkujących na terenie lub w bezpośredniej bliskości Obiektu,</p>	<p>do usunięcia</p>	<p>Treść tego punktu sugeruje opisywanie stanu obecnego, a nie propozycji na przyszłość. Znaczenie Puszczy jest daleko wykraczające poza możliwość każdorazowego uwzględniania opinii społeczności lokalnej. Informacja o uwzględnianiu potrzeb lokalnej społeczności jest w wystarczającym stopniu zawarta w innych punktach.</p>

<p><u>Utrzymanie zasad zbioru owoców runa leśnego</u> Pozyskiwanie owoców runa leśnego oraz grzybów jest dozwolone za wyjątkiem obszarów ochrony ścisłej. Pozwala to na utrzymanie więzi lokalnej społeczności z lasem oraz służy podkreśleniu pozaprodukcyjnych funkcji lasu.</p>	<p><u>Utrzymanie zasad zbioru owoców runa leśnego</u> Pozyskiwanie owoców runa leśnego oraz owocników grzybów będzie dozwolone wyłącznie na potrzeby własne, na całym obszarze Obiektu poza strefą ochrony ścisłej, ostojami zwierzyny, strefami ochronnymi zwierząt i roślin oraz skupiskami stanowisk roślin chronionych.</p>	<p>Treść tego punktu sugeruje opisywanie stanu obecnego, a nie propozycji na przyszłość oraz nie uwzględnia odniesienia do stref z wniosku renominacyjnego.</p>
<p>Turystyka i rekreacja <u>Udostępnienie obszarów ochrony ścisłej</u> Obszary ochrony ścisłej parków narodowych mogą być zwiedzane wyłącznie po wytyczonych trasach turystycznych w grupach liczących nie więcej niż 20 osób, pozostających pod opieką przewodnika; Udostępnienie rezerwatów Zgodnie z zarządzeniem tworzącym rezerwat lub planem ochrony.</p>	<p>Turystyka i rekreacja <u>Udostępnienie obszarów ochrony ścisłej</u> Obszary ochrony ścisłej Puszczy Białowieskiej będą mogły być udostępniane zgodnie z wytycznymi opracowanymi dla poszczególnych obiektów. Przewiduje się utrzymanie zakazu wstępu bez specjalnych zezwoleń do najściślej chronionych fragmentów Puszczy oraz nakazu zwiedzania wyłącznie po wytyczonych trasach turystycznych pod opieką przewodnika w określonych, cennych fragmentach pozostających pod ścisłą ochroną. W pozostałych strefach ruch turystyczny będzie kanalizowany przy pomocy szlaków turystycznych;</p>	<p>Treść tego punktu sugeruje opisywanie stanu obecnego, a nie propozycji na przyszłość.</p>
<p><u>Udostępnienie Obiektu poza obszarami ochrony ścisłej w Białowieskim Parku Narodowym i w rezerwach przyrody</u> Turyści mogą poruszać się zgodnie z zasadami udostępniania lasu (ustawa o lasach), wyznaczono także sieć oznakowanych szlaków turystycznych.</p>	<p>do usunięcia</p>	<p>Treść tego punktu sugeruje opisywanie stanu obecnego, a nie propozycji na przyszłość. Punkt z tak okrojoną treścią (bez odniesienia do stref i uwzględniający tylko tereny leśne) jest do usunięcia.</p>
<p>4. Występujące i potencjalne zagrożenia: Zidentyfikowano następujące główne zagrożenia dla Wyjątkowej Wartości Uniwersalnej Obiektu: Katastrofy ekologiczne, w tym zagrożenie wielkopowierzchniowymi pożarami lub gradacjami (nadmierna liczebność) owadów</p>	<p>4. Występujące i potencjalne zagrożenia: Zidentyfikowano następujące główne zagrożenia dla Wyjątkowej Wartości Uniwersalnej Obiektu: zagrożenia pożarowe</p>	<p>Gradacje nie są katastrofą ekologiczną tylko naturalnym zaburzeniem o charakterze biotycznym, wpisanym w dynamikę lasów, w tym lasów o charakterze subborealnym. Zaburzenie takie, nawet jeśli czasem jest zaburzeniem wielkoskalowym, nie stanowi zagrożenia dla Obiektu. Podobna uwaga odnosi się do zaburzeń abiotycznych, takich jak wiatrowały, wiatrofony,</p>

		śniegołomy, pożary, etc. Puszcza Białowieska jest jednym z nielicznych miejsc, gdzie można śledzić przebieg i wpływ tych procesów na ekosystemy leśne.
Wymieranie oraz izolacja populacji wielu gatunków (np. ciepłolubnych i borealnych) związane z zanikiem wewnętrznych źródeł rekolonizacyjnych, kształtowanych przez naturalne zaburzenia w ekosystemach leśnych, które w warunkach zbyt małego obszaru Puszczy Białowieskiej nie funkcjonują w sposób prawidłowy;	do usunięcia	Puszcza Białowieska ma wystarczający areal dla utrzymania się naturalnej zmienności zbiorowisk leśnych. Głównym kryterium powiększenia Obiektu UNESCO na całą Puszczę jest wysoki stopień jej naturalności. W przypadku wymierania gatunków chronionych prawem należy w każdym przypadku rozpatrzyć jaka część populacji krajowej żyje w Puszczy i w niektórych przypadkach wdrożyć zadania ochronny czynnej (m.in. zgodnie z zaleceniami PZO Natura 2000).
Pogarszający się stan zdrowotny żubra europejskiego powodowany m.in. wysokim współczynnikiem wsobności, pojawianiem się nowych chorób i pasożytów	do usunięcia	Nie ma żadnych dowodów na pogarszanie się stanu zdrowotnego żubra. Gospodarowanie populacją żubra jest oddzielnym zagadnieniem i nie powinno się to znaleźć wśród zagrożeń.
Regresja siedlisk występujących na glebach ubogich powodowana zwiększającą się żyznością gleb;	do usunięcia	Proces eutrofizacji siedlisk występuje wszędzie (zjawisko o charakterze globalnym) i nie ma szczególnego powodu, żeby przeciwdziałać tym procesom w Puszczy. Regresja zbiorowisk na glebach ubogich nie ma większego znaczenia dla stanu zachowania Puszczy, bo to jest ciągle zjawisko marginalne. Jest natomiast pretekstem do wprowadzania zabiegów hodowlanych, mających na celu sztuczne tworzenie i utrzymanie otwartych siedlisk i gatunków z nimi związanych. Często podkreśla się konieczność ochrony takich gatunków jak sasanka, której obecność w Puszczy jest dosyć przypadkowa i związana z aktywnością człowieka.
Potencjalny, niekontrolowany rozwój infrastruktury turystycznej w otoczeniu Obiektu	Potencjalna presja inwestycyjna (budynki mieszkalne, gospodarcze i służące celom komercyjnym) w obrębie i w otoczeniu Obiektu	
-	Gospodarka leśna, która prowadzi do zmiany składu gatunkowego zbiorowisk (odnowienia naturalnego praktycznie się nie stosuje),	Gospodarka leśna to ważne, podstawowe zagrożenie, dla naturalnych i już przekształconych zbiorowisk leśnych Puszczy ingerujące w procesy ekologiczne.

	obniżenia wieku drzewostanu, zmniejszania się ilości martwego drewna i uproszczenia składów gatunkowych oraz strukturalnej złożoności lasu.	
<p>5. Zapobieganie katastrofom</p> <p>Głównymi zagrożeniami o katastrofalnych skutkach dla Obiektu jest ryzyko wystąpienia: - wielkopowierzchniowego pożaru, co implikuje konieczność utrzymania sieci dróg umożliwiających dostęp do zagrożonych obszarów. Drogi, które nie mają strategicznego znaczenia dla bezpieczeństwa Obiektu nie będą utrzymywane. - wielkopowierzchniowych gradacji owadów, co implikuje konieczność prowadzenia monitoringu oraz działań w zakresie ochrony czynnej. Szczegółowe informacje dotyczące zapobiegania oraz działań w razie wystąpienia pożaru lub gradacji owadów będą zawarte w odpowiednich dokumentach planistycznych odnoszących się do poszczególnych części Obiektu.</p>	<p>5. Zapobieganie potencjalnym zagrożeniom</p> <p>Potencjalnym zagrożeniem dla Obiektu jest ryzyko wystąpienia pożaru, co implikuje konieczność utrzymania sieci dróg strategicznych, umożliwiających dostęp do najbardziej zagrożonych obszarów. Drogi, które nie mają strategicznego znaczenia dla bezpieczeństwa Obiektu nie będą utrzymywane. Oprócz utrzymania niezbędnej sieci dróg wdrożone będą inne elementy minimalizujące ryzyko powstania pożaru oraz usprawniające szybkie reagowanie w razie wybuchu pożaru (m.in. system ostrzegawczy, wieże obserwacyjne, wyposażenie miejscowych jednostek straży pożarnej)</p> <p>Szczegółowe informacje dotyczące zapobiegania oraz działań w razie wystąpienia pożaru będą zawarte w odpowiednich dokumentach planistycznych odnoszących się do poszczególnych części Obiektu</p>	<p>Pojawianie się zaburzeń, w tym wielkoskalowych, takich jak gradacje kornika drukarza, jest niezbędne do utrzymania wyjątkowej wartości uniwersalnej Obiektu. Nie stanowi zatem zagrożenia dla Obiektu.</p> <p>Chroniąc naturalne procesy przyrodnicze nie można ograniczać populacji kornika drukarza czy innych gatunków. Ich wzmożone pojawy są naturalnym elementem funkcjonowania takiego lasu. W przypadku pożarów należy mieć na uwadze, że wielkoskalowy pożar w Puszczy jest bardzo mało prawdopodobny.</p>
<p>8. Program wdrożenia</p> <p>W ramach prac Polsko-Białoruskiej Grupy Roboczej ds. Transgranicznego Obiektu Światowego Dziedzictwa „Białowieża Forest” zostanie wypracowany Zintegrowany Plan Zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska, który zostanie zaakceptowany przez Państwa - Strony i przedstawiony Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO. Wyzwanie związane z opracowaniem spójnego Planu Zarządzania obszarem Puszczy Białowieskiej jest dość złożone, a podejmowanie wszelkich działań</p>	<p>8. Program wdrożenia</p> <p>W ramach prac Polsko-Białoruskiej Grupy Roboczej ds. Transgranicznego Obiektu Światowego Dziedzictwa „Białowieża Forest” zostanie wypracowany Zintegrowany Plan Zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska, który zostanie zaakceptowany przez Państwa - Strony i przedstawiony Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO. Puszcza Białowieska jest stanowi także dziedzictwo przyrodnicze przeszłych pokoleń</p>	<p>Rady Gminy Białowieża i Narewka oraz wójtowie tych gmin wiedzieli o propozycji w trakcie jej tworzenia. Tworzenie Obiektów Dziedzictwa UNESCO nie wymaga konsultacji z samorządami. Nie ma więc dodatkowych ograniczeń ponad te, które wynikają z istniejących już form ochrony na terenie Puszczy Białowieskiej. Co do potencjalnie utraconych korzyści, należałoby tu raczej widzieć szanse wynikające z istnienia marki, jaką jest Obiekt Dziedzictwa UNESCO. Pełniejsze jej wykorzystanie byłoby możliwe dzięki zwiększeniu inwestycji na infrastrukturę turystyczną gmin puszczańskich oraz</p>

<p>wymaga podejścia racjonalnego, opartego na potrzebie wypracowania konsensusu zarówno w oparciu o wiedzę, jak również konieczność przeprowadzenia konsultacji ze społeczeństwem. Trzeba pamiętać, że Puszcza Białowieska jest również postrzegana jako dziedzictwo kulturowe miejscowej ludności. Ślady działalności człowieka widoczne są nawet na 90% powierzchni Puszczy. Użytkowanie puszczy, m.in. sadzenie, wycinanie, bartnictwo czy zwyczajne zbieranie grzybów lub owoców leśnych jest odziedziczonym po przodkach prawem a zarazem zobowiązaniem do zachowania Jej w równowadze dla przyszłych pokoleń. Właśnie ta kultura współżycia człowieka z otoczeniem sprawiła, że Puszcza przetrwała przez wieki. „Kiedy w 2014 roku złożono wspólną propozycję Polski i Białorusi, by na mocy Konwencji UNESCO objąć ochroną całą Puszcę Białowieską – nikt nie zapytał samorządów z okolic Puszczy Białowieskiej o zgodę na taką decyzję i wynikające z tego faktu ograniczenia oraz utracone korzyści dotyczące okolicznych mieszkańców. Nie przeprowadzono konsultacji społecznych proponując objęcie ochroną zagospodarowanej części Puszczy.” (cytat z pisma lokalnych samorządów). W związku z powyższym proces konsultacji społecznych może trwać nawet kilka lat, podobnie jak w przypadku dokumentów planistycznych dla Białowieskiego Parku Narodowego czy obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska, gdzie niezbędny okres na przygotowanie i konsultacje wynosił od 4 do 5 lat. Dlatego też, podejmowane działania będą wymagały czasu i będą sukcesywnie zmierzały do realizowania wyznaczonych celów. Obiekt Światowego Dziedzictwa UNESCO „Białowieża Forest” jest obiektem transgranicznym o znaczeniu międzynarodowym i podejmowane zmiany w sposobach jego zarządzania będą wymagały wyważonego</p>	<p>(w tym dziedzictwo sprawowania ochrony przyrody). Z Puszczą związana jest od pokoleń znaczna część miejscowej społeczności, korzystająca z jej zasobów. Z uwagi na ponadnarodową wartość Obiektu oraz fakt istnienia obowiązujących już dokumentów dotyczących ochrony Puszczy opracowanie spójnego planu ochrony obiektu powinno zakończyć się w roku 2018.</p>	<p>propagowanie tzw. turystyki kwalifikowanej. Opóźnianie prac nad jednolitym dokumentem zawierającym strategię i zalecenia ochronne Obiektu wpływają negatywnie na wizerunek Polski.</p>
--	---	---

<p>podejścia i konsultacji pomiędzy Państwami - Stronami. Przewiduje się, że opracowanie Planu Zarządzania będzie trwało od 2 do 3 lat z uwagi na fakt, że na obszarze Obiektu po polskiej stronie istnieją różne formy ochrony przyrody, niektóre z nich pokrywają się. Kolejne 2 lata to czas niezbędny na konsultacje społeczne. Wszystkie formy ochrony przyrody posiadają dokumenty planistyczne mające określony termin realizacji, w oparciu o które realizowane są zadania ochronne. Niezbędne będzie przeprowadzenie procesu weryfikacji istniejących dokumentów planistycznych oraz konsultacji z wszystkimi zainteresowanymi stronami.</p>		
---	--	--

Wybrane piśmiennictwo:

Bobiec A., Bucholz L., Churski M., Chylarecki P., Fałtynowicz W., Gutowski J. M., Jaroszewicz B., Kuijper D. P. J., Kujawa A., Mikusek R., Mysłajek R. W., Nowak S., Pawlaczyk P., Podgórski T., Walankiewicz W., Wesołowski T., Zub. K. 2016. Dlaczego martwe świerki są potrzebne w Puszczy Białowieskiej. 12 I 2016

<http://www.polskiwilk.org.pl/puszcza-bialowieska>

D'Amico M., Periquet S., Roman J., Revilla E. 2016. Road avoidance responses determine the impact of heterogeneous road networks at a regional scale. *Journal of Applied Ecology* 53:181–190.

Fahse L., Heurich M. 2011. Simulation and analysis of outbreaks of bark beetle infestations and their management at the stand level. *Ecological Modelling*, 222: 1833-1846.

Grodzki W., Jakus J., Lajzova E., Sitkova Z., Maczka T., Škvarenina J. 2006. Effects of intensive versus no management strategies during an outbreak of the bark beetle *Ips typographus* (L.) (Col.: Curculionidae, Scolytinae) in the Tatra Mts. in Poland and Slovakia. *Annals of Forest Science* 63: 55-61.

Gutowski J.M. 2004. Kornik drukarz – gatunek kluczowy. *Parki Narodowe* 1: 13-15.

Gutowski J.M., Krzysztofiak L. 2005. Directions and intensity of migration of the spruce bark beetle and accompanying species at the border between strict reserves and managed forests in north-eastern Poland. *Ecological Questions* 6: 81-92.

Jonášová M., Prach K. 2004. Central-European mountain spruce (*Picea abies* (L.) Karst.) forests: regeneration of tree species after a bark beetle outbreak. *Ecological Engineering* 23: 15-27.

Krzyściak-Kosińska R., Arnolbik V., Antczak A. 2012 "Belovezhskaya Pushcha / Białowieża Forest" world heritage site (33 bis) proposed modification of the criteria and boundaries change of the name of the property. Nomination Dossier to the UNESCO for the Inscription on the World Heritage List. <http://whc.unesco.org/uploads/nominations/33ter.pdf>

Kujawa A., Orczewska A., Falkowski M., Blicharska M., Bohdan A., Buchholz L., Chylarecki P., Gutowski J.M., Latałowa M., Mysłajek R.W., Nowak S., Walankiewicz W., Zalewska A. 2016. Puszcza Białowieska – obiekt światowego dziedzictwa UNESCO – priorytety ochronne 13 Leśne Prace Badawcze 77: 302–323.

Latałowa M., Zimny M., Pędziszewska A., Kupryjanowicz M. 2016. Postglacjalna historia Puszczy Białowieskiej – roślinność, klimat i działalność człowieka. Parki Narodowe i Rezerwy Przyrody 35, 1: 3-49.

Lindenmayer D. B., Burton P. J., Franklin J. F. 2008. Salvage logging and its ecological consequences. Island Press, Washington.

Mikusińska A., Zawadzka B., Samojlik T., Jędrzejewska B., Mikusiński G. 2013. Quantifying landscape change during the last two centuries in Białowieża Primeval Forest. Applied Vegetation Science 16: 217-226.

Müller J., Bußler H., Goßner M., Rettelbach T., Duelli P. 2008. The European spruce bark beetle *Ips typographus* (L.) in a national park - from pest to keystone species. Biodiversity and Conservation 17: 2979-3001.

Niklasson M., Zin E., Zielonka T., Feijen M., Korczyk A.F., Churski M., Samojlik T., Jędrzejewska B., Gutowski J.M., Brzeziecki B. 2010. A 350-year tree-ring fire record from Białowieża Primeval Forest, Poland: implications for Central European lowland fire history. Journal of Ecology 98: 1319–1329.

Operational Guidelines 2015. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention WHC.15/01 8 July 2015. UNESCO World Heritage Centre, Paris

Samojlik T., Rotherham I., Jędrzejewska B. 2013. Quantifying historic human impacts on forest environments: a case study in Białowieża Forest, Poland. Environmental History 18 (3): 576-602. Link DOI:doi:10.1093/envhis/emt039

Samojlik T. 2010. Traditional utilisation of Białowieża Primeval Forest (Poland) in the 15th to 18th centuries. Landscape Archaeology and Ecology 8: 150-164.

Stereńczak K., Szczygieł R., Kwiatkowski M., Kraszewski B., Ciarka Ż., Mielcarek M. 2015. Wpływ ilości martwego drewna w Puszczy Białowieskiej na zagrożenie pożarowe oraz zagrożenie dla ludzi. Ekspertyza wykonana przez Laboratorium Ochrony Przeciwożarowej Lasu Instytutu Badawczego Leśnictwa w Warszawie na zamówienie Ministerstwa Środowiska. Sękocin Stary.

UNESCO Białowieża Forest <http://whc.unesco.org/en/list/33>, dostęp 8 I 2017

UNESCO Criteria <http://whc.unesco.org/en/criteria/>, dostęp 8 I 2017

Wesołowski T. 2005. Virtual conservation: how the European Union is turning a blind eye on its vanishing primeval forests. Conservation Biology 19:1349-1358

Wesołowski T., Kujawa A., Bobiec A., Bohdan A., Buchholz L., Chylarecki P., Engel J., Falkowski M., Gutowski J. M., Jaroszewicz B., Nowak S., Orczewska A., Mysłajek J. W., Walankiewicz W. 2016. Spór o przyszłość Puszczy Białowieskiej: mity i fakty. Głos w dyskusji. www.forestbiology.org (2016), Article 1: 1-12.

Zarządzenie 2015. Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 6 listopada 2015 r. sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska PLC200004. Dziennik Urzędowy Województwa Podlaskiego, poz. 3600, Białystok